

Verkondiging

Gemeente in de Heer Jezus Christus,

Misschien is euthanasie wel een eufemisme. Want bestaat er wel iets als een goede dood? We hebben er ongetwijfeld allemaal wel een idee bij. Dan denken wij bijvoorbeeld aan een mooi, afgerond bestaan. Alles gezegd, alles gedaan.

‘En nu nog maar alleen
het lichaam los te laten-
de liefste en de kinderen te laten gaan
alleen nog maar het sterke licht
het rode, zuivere van de late zon
te zien, te volgen-en de eigen weg te gaan.
Het werd, het was, het is gedaan.’

Ja, zo willen wij sterven. En zo komt het er ook wel eens van. Niet voor niets vinden wij dit gedicht van Vasalis vaak boven rouwadvertenties. Al denk ik wel dat dit eerder een wens dan een werkelijkheid is. We kunnen ook denken aan het mooie sterven in bijbelse verhalen. Dat van aartsvader Jacob bijvoorbeeld die, ‘nadat hij geëindigd heeft zijn zonen bevelen te geven, zijn voeten terugtrekt in zijn bed, de geest gaf en tot zijn voorgeslacht vergaderd wordt.’ Maar nogmaals, het is eerder een ideaal dan een werkelijkheid. Die is aanzienlijk prozaïscher. Eerder is er het verval. De aftakeling. Het stille verdriet. De toenemende zorgen om elkaar. De woede. De vervreemding. Die oneindige vermoeidheid. Wat zou je niet geven voor een nacht ongestoorde slaap? De pijn om hem of

haar zo te zien. Nog te weten van zijn scherpe en lenige geest en nu dan die eeuwige mist waarin hij verkeert. Hoe hij de man niet meer is die hij altijd was. Zo vriendelijk, zo wellevend. En nu zo boos op alles en iedereen en dus ook op jou. Hoe hij nog lang niet dood zou gaan omdat er nog zoveel te schrijven viel. En dan is het toch nog handiger als je honderd wordt. En natuurlijk en ook daar niet van: de eenvoudige vroomheid van jongs af aan die maakt dat je de dood niet vreest omdat je op God vertrouwt. Maar hoe je het ook wendt of keert, ideaal is het niet. Er is altijd de pijn. De onbetaalde rekeningen uit je jeugd waarvan je na haar dood zeker weet: die worden nooit betaald. Die zal ik zelf moeten voldoen. De ziekte. Niet zozeer het snijden zelf. Maar eerder de ervaring van het afgesneden zijn zoals diezelfde dichter ooit dichtte.

Maar ik kan me ook voorstellen dat het nogal een druk op ons legt: we moesten al mooi en inhoudsvol leven en nu moeten wij blijkbaar ook nog mooi sterven. Volgens mij verloopt zowel ons leven als ons sterven zo niet. En daarom ervaar ik het haast als een opluchting, als een soort bevrijding zelfs, dat in bijbelse zin van het sterven van mensen niet zoveel werk wordt gemaakt. Ze doen het eenvoudig, sterven, en de bijbels maakt er niet meer woorden aan vuil dan strikt noodzakelijk. Vandaag sluiten wij onze verhalencyclus over de profeet Elisa af. Na wat zich vermoeden laat, een lang leven - hij is als profeet lange tijd actief en heeft van alle profeten in de bijbel verreweg de meeste wondertekenen op zijn naam staan - is, zo staat geschreven, Elisa ziek aan de ziekte waaraan hij overlijden zal. Een feitelijke stand van zaken. Droog en nuchter en onsentimenteel beschreven. De weifelhoedige koning van Israël, Joas, ziekenbezoek. Eigenlijk is het een heel gekke en ongemakkelijke scène. Precies zoals sterfbedden verlopen. Vol van half affe conversaties. Verpleegsters die net op intieme momenten komen

binnenlopen om te vragen hoe het met ons gaat en dat we ons nu even om mogen draaien. Het stiekeme sigaretje. De slappe lach die je als kinderen samen kreeg en waar je het bezoek dat in gepaste rouwstand staat, toch maar niets van vertelt. Elisa staat, om het zo maar eens te zeggen, helemaal in de werkstand. Hij lijkt een beetje op de manager, die amper van de intensive care af, alweer om zijn telefoon vraagt. Elisa is aan het sterven maar kennelijk zijn er belangrijker dingen om je mee bezig te houden. We moeten doodgaan ook weer niet overdrijven. Er valt een koning op te voeden én kennelijk te wantrouwen. Met wat mogelijk toch krokodillentranen zijn, komt de koning op hem af: 'vader, vader van mij, wagens van Israël en zijn ruiters!' Een merkwaardige tekst. Maar u moet weten dat dit exact de woorden zijn die Elisa zelf uitsprak toen zijn leermeester en voorganger de profeet Elia ten hemel werd opgenomen. Kennelijk zijn dit daarom niet toevallig gevleugelde woorden geworden die ook de koning bekend zijn. Maar natuurlijk doet de koning iets anders. Deze woorden zijn een soort verzoek om de profetische kracht van Elisa over te nemen na zijn sterven. Al eerder constateerden wij dat in tegenstelling tot de andere profeten en bijvoorbeeld ook in tegenstelling tot zijn voorganger Elia, Elisa redelijk innige betrekkingen heeft met de machthebbers en heren van stand. Hij lijkt hier ook niet ongenegen om deze profetische kracht over te brengen en dat lijkt ook heel fysiek te gebeuren. Zoals dat eigenlijk in heel dat boek koningen, steeds uiterst lijfelijk plaatsvindt. Het profetische heeft iets oers, iets uiterst lichamelijks. Het zijn niet alleen woorden, het zijn ook daden. En het heeft ook beslist een fysieke component. Het zit ook in het lijf en zelfs in de kleren. Als Elia Elisa de profetenmantel toewerpt, is hij ook daadwerkelijk de profeet. De kleren maken hem de man. Profetenkracht voel je tot in je botten, zo zal blijken.

Koning Joas wil dus profeet worden en dat mag. Ondanks zijn twijfelachtige staat van dienst blijktbaar. Want iets eerder dan ons verhaal begint, heeft de evaluatie van deze koning al plaatsgevonden. Hij deed wat kwaad was in de ogen des Heren. Een oordeel dat wel vaker wordt uitgesproken over de koningen van zowel Israël als Juda die in deze boeken regelmatig langskomen. Strijk en zet betekent dat dat zij niet volmondig hebben gekozen voor slechts de God van Israël en hem alleen. Maar ook nog vertrouwd hebben op andere goden die het juist niet goed met de mensen voor hebben. De koningen, de machthebbers, de premiers, zij zijn blijven steken in halfslachtigheid. Hebben de kool en de geit willen sparen. Weten natuurlijk wel van mensenrechten en het schenden daarvan. Maar ja, er zijn ook handelsbelangen nietwaar? En wie zou het volk nou een fijn voetbalfestijn willen misgunnen? Ik noem maar wat. Het profetisch oordeel is dan altijd ongenueanceerd en radicaal: slecht in de ogen des Heren. En wat zij verder voor moois geproduceerd hebben, dat leest u maar in andere boeken. Maar niet in de bijbel.

Maar affijn, Elisa is de kwaadste niet - hoewel ik eigenlijk ook dat een beetje betwijfel - maar legt zijn handen op de handen van de koning. Net zoals hij heel fysiek, mond op mond, arm op arm, ooit een dode jongen tot warmte en leven wekte. Ook dit is weer een uiterst fysieke overbrenging van profetische macht. Zoals mensen die daarvoor gevoelig zijn ook wel eens van een heel charismatische persoon kunnen zeggen: ik voelde gewoon zijn uitstraling langs me heen gaan. Elisa draagt dus zijn profetische kracht aan koning Joas over en vraagt hem daarna een boog en pijlen te halen. Met zijn inmiddels profetisch geladen hand moet koning Joas over deze boog strijken en een pijl uit het venster schieten. Een militair, strategisch beeld duikt hier op. Zo zal

Joas namens de Heer de overwinning op Aram halen. Maar dan gebeurt iets merkwaardigs. De koning moet van de profeet met zijn pijlen op de aarde slaan. Hij doet dat braaf, drie keer. Maar dan ontsteekt de profeet in woede. Vijf of zes keer had de koning dat moeten doen. Want dan had hij Aram, zeker weten, helemaal weggeslagen.

Misschien moet ik u op dit punt van een zekere illusie ontroven en een kijkje in mijn theologische keuken gunnen. Ongetwijfeld vraagt u zich af hoe de profeet dit allemaal weet. En zo maken wij van een profeet ongewild een vreemd soort toekomstkijker. Maar dat is een profeet helemaal niet. Een profeet participeert helemaal in onze politieke werkelijkheid en vertelt daar niet zozeer hoe het zal worden maar veeleer hoe het zou moeten. En dat wordt nog versterkt door het feit dat de bijbelverhalen allemaal verhalen van achteraf zijn. De schrijvers van de koningenboeken weten heel goed wat er van gekomen is. Zij noteren de verhalen van God en mens als zij al lang en breed in Babylonische ballingschap zijn. Zij weten dus wat er van kwam. Waar al die dubbelzinnigheid der koningen toe heeft geleid. Al die halfslachtigheid en steeds maar weer het halve werk. Dát, steeds maar weer het halve werk, heeft uiteindelijk tot de ballingschap geleid. Het is met handen te tasten dat de politieke situatie in Israël uiterst instabiel is. Iets later in ons verhaal horen wij van Moabitische roversbenden die door het land trekken. Het heeft de politieke instabiliteit, als betref het een conflict tussen Rusland en Oekraïne, compleet met de eigenlijk nu al volstrekt onduidelijke berichtgeving aan het front. Wie wint, wie verliest? Van wie waren nu eigenlijk die raketten op het grondgebied van Polen? En volgens mij weet Rob de Wijk het ook niet meer, al blijft hij wel altijd heel wetend kijken. Hoe het ook zij, het is de schrijvers bekend dat koning Joas drie overwinningen op Aram behaalde maar dat dit bepaald niet het

einde was van Aram en alle andere politieke strubbelingen die uiteindelijk naar de ballingschap zou leiden. Met andere woorden: de schrijvers kennen de geschiedenis, weten dat het bij drie overwinningen zal blijven en schrijven de profetie dus daar naartoe. In mijn vaktermen heet dat een vaticinium ex eventu: we kenden de gebeurtenissen al en daaruit volgt de profetische boodschap. Het is de wijsheid achteraf. De mosterd na de maaltijd. En daar zijn wij nog altijd heel goed in.

Het is ook niet het wezenlijke wat hier aan de orde wordt gesteld. Wat hier eigenlijk speelt, is dat een koning natuurlijk nooit een profeet kan zijn. Een koning, verwickeld in de macht, blijft altijd ergens halverwege steken. Hij zal altijd moeten schipperen. Zoeken naar die precaire balans tussen ideaal en werkelijkheid. Nooit zal hij de werkelijkheid die God voor ogen staat, kunnen realiseren. Steeds weer haalt het realisme, de werkelijkheid van de dood, hem in. Elke koning sterft in principe ongelukkig op zijn eigen wijze. Met een leven dat niet goed is in de ogen van de Heer. En in zekere zin zijn ook wij die koningen en koninginnen. Komen ook wij de werkelijkheid niet voorbij. Houdt zowel ons leven als als sterven altijd iets van een Unvollendete. Als iets wat ten principale niet af is. Ergens onderweg gestrand. Al was het alleen maar omdat steeds de dood een onbarmhartige scheiding maakt tussen de levenden en de doden. Eigenlijk alleen maar omdat er nog altijd verdriet is. Een gemis. Een pijn waaraan wij maar niet voorbij komen. We doen dapper een poging. Maar compleet, volmaakt wordt het nooit. Wij zetten niet door. Maar dat komt dan toch vooral omdat wij mensen zijn. Niet volmaakt. Bang. Voorzichtig. Snel overweldigd door de fataliteit van ons leven. Het was niet onaardig geweest als de profeet daar een beetje begrip voor had gehad. Maar ja, zo zitten profeten nu eenmaal niet in elkaar. Zij zijn compromisloos. Woedend. Maar dan toch voornamelijk

omdat zij zich met hun hoofd reeds bevinden in een andere wereld. In een wereld die komt. Niet in een wereld die uiteindelijk toch uitloopt op een dodelijke nederlaag. Niet in een wereld die nog aangedaan wordt door verdriet en rouw.

Wij komen deze wereld niet voorbij. Wij blijven in deze wereld gevangen en verstrikt. Het refrein zal altijd Hein zijn. Wat in ons verhaal van vandaag volgt, is een stoutmoedige fantasie van wat er zou gebeuren als God zelf onze wereld ter hand neemt. Eigenlijk is hij de enige die in vijf, zes keer de wereld tot een goed einde weet te brengen. Om op de zevende dag te constateren dat het goed, zelfs zeer goed is geworden.

Want absurd is natuurlijk het verhaal wat hierop volgt. Ons verstand staat erbij stil en dat lijkt precies de bedoeling. Blijkbaar een behoorlijk lange tijd na het sterven van de profeet Elisa teisteren Moabitische roversbenden Israël. Zij verstoren een begrafenis die net aan de gang is en in paniek werpen de nabestaanden het lijk in het graf van Elisa. Daar, alleen al bij aanraking van de beenderen van Elisa - het lijkt er zelfs op dat het lijk al levend wordt in zijn buurt - wordt de dode levend en weer op zijn voeten gezet.

Het is van alles tegelijk. Het summum. Absurd. Het laatste kunstje van de profeet. Wat ik ook heel mooi vond, was de observatie dat Elisa zijn carrière begon met het verspreiden van de dood toen hij twee berinnen tweeënveertig kinderen liet afslachten. Maar dat zijn allerlaatste daad het wekken van nieuw leven is. Het is van alles. Maar wat het toch vooral is, is een teken van God. Een teken van Gods werkelijkheid middenin ons diffuse, half affe bestaan. Het is een voorteken ons

geschonken van de vervolmaking van de wereld. We zien eindelijk hoe God er nog een laatste klap op geeft.

Want wat mij boeit en troost is het feit dat ons van deze dode geen enkele biografie bekend is. Wij weten niet hoe zijn leven verlopen is, wat zijn verhaal is. Zelfs niet of hij in God geloofde of niet. Of hij wat van zijn leven had gemaakt of dat het nooit iets is geworden. Maar hij wordt opgewekt. Enkel en alleen door God. Door zijn kracht en macht. De dode heeft daar geen prestatie voor moeten leveren. Naam moeten maken of nameloos gebleven. Het doet er allemaal niet toe. Dit verhaal werpt ons een inkijkje toe in de nieuwe wereld. In de wereld van Gods welbehagen waarin de dood niet meer is, alle tranen zijn gewist en de rouwkreet niet meer wordt gehoord. Daar hoeven wij helemaal niet voor te doen. Daar hoeven wij zelfs niet mooi voor te sterven of mooi te leven. Het overkomt ons zelfs bij een verstoorde begrafenis, in allerijl weggedaan, als betrof het een massagraf, tot afgrijzen ontdekt bij de aftocht van vijandelijke troepen. Het is de Heer zelf die de orde herstelt. Zijn orde. Zijn schepping. Zoals het was in den beginne. Het is deze troost die de troostelozen wordt toegeworpen: Zalig ben jij die treurt, want je zult getroost worden! Zalig ben jij die smacht naar vrede. Want je zult vrede zien. Zalig ben jij die maar blijft menen dat de dood niet het laatste woord over ons bestaan spreken zal. Want je hebt gelijk!

Amen.